

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาแนวความคิดของกลุ่มคนหรือของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น ย่อมสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมของกลุ่มคนหรือบุคคลนั้นๆ ซึ่งถ้าเป็นนักเขียนที่เป็นคนชอบเก็บตัวอยู่คนเดียว หรือยากในการที่จะพูดคุยหรือให้สัมภาษณ์กับใครแล้ว การศึกษาถึงเบื้องหลังของแนวความคิด หรือหลักในการคิดของนักเขียนผู้นั้น สิ่งที่จะอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงหลักเกณฑ์วิธีคิดหรือหลักปรัชญาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนผู้นั้น คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าอัตชีวประวัติ งานเขียนต่างๆ และวรรณกรรม ล้วนเป็นการสะท้อนตัวตนที่แท้จริงได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่สุด ซึ่งที่กล่าวถึงนี้คือนักเขียนที่ชื่อ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ความลุ่มลึกของการแปลชีวิตที่ผนวกกับการสร้างความงาม ย่อมได้มาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนของผู้แต่ง กล่าวได้ว่าการแปลความหมายหรือการตีความชีวิตหรือสร้างความงามที่ผสานกลมกลืนจนเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร เนื่องด้วยภาษาที่เปี่ยมด้วยความงามทางวรรณศิลป์ ย่อมเป็นพาหนะที่กระตุ้นให้ผู้รับขบคิดถึงสารทางความคิดหรือความหมายของชีวิตที่แฝงเร้นในตัวงานจนเกิดความเข้าใจโลกและชีวิต^๑

และการศึกษาวรรณกรรมก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถที่จะชี้ให้เห็นได้ว่าบุคคลนั้นๆ ได้นำเสนอผลงานออกมาผ่านแนวความคิดและหลักปรัชญาในสำนักใด หรือการกล่าวถึงชีวิตในแง่ที่เป็นปรัชญา

ทั้งชีวิตของผมต้องเป็นชีวิตที่แท้จริง ซึ่งคุณจะเรียกมันว่าเป็นปรัชญาก็ได้ผมใช้ตัวเองเป็นตัวละครในการเดินเรื่องเขียนหนังสือเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างผมกับสิ่งเหล่านั้น และมันถูกถ่ายทอดบวกกับประสบการณ์ที่ผมได้รับมา และบทเรียนนั้นไม่ใช่แค่คุณไปทำอะไรมา หากแต่เป็นภาพสะท้อนกลับในทางภูมิปัญญาของคนๆ นั้นด้วยว่า คุณตีความประสบการณ์ของคุณอย่างไร คุณตีความโลกอย่างไร คุณตีความชีวิตคุณอย่างไร...^๒

^๑ตุลา เดชพลากุล, ดวงมนต์ จิตรจำนง, และจรรุญ ดันสูงเนิน, “การวิเคราะห์เรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.- ส.ศ. ๒๕๔๖, หน้า ๑๖๔.

^๒เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สามัญชน, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีหลักของคำสอนที่สำคัญๆ อยู่หลายส่วนด้วยกัน แต่ในส่วนของคำสอนที่ถือว่าเป็นคำสอนที่ครอบคลุมสรรพสิ่งนั้นคงหนีไม่พ้นกฎไตรลักษณ์ กฎไตรลักษณ์นั้นได้นิรนัยออกมาจากกฎเกณฑ์ที่เป็นวงจรใหญ่สุดที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท ซึ่งการนิรนัยออกมานั้นทำให้เราได้อธิบายกฎย่อยได้ชัดเจนและง่ายขึ้น ไตรลักษณ์ หรือ กฎสามัญญลักษณะ นั้นถือว่าเป็นหนึ่งหลักคำสอนที่สำคัญอีกหลักคำสอนหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงแก่สาวกของพระองค์ และกฎไตรลักษณ์ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในสรรพสิ่งทั้งที่เป็นสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ซึ่งในความหมายที่ครอบคลุมนี้คือหลักการหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งในฐานะที่เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจริงได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และเลยครอบคลุมถึงสิ่งที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ซึ่งหมายความว่า เป็นกฎธรรมชาติที่มีความแน่นอนตายตัวโดยมิได้มีข้อยกเว้นแก่สรรพสิ่งใดเลย ซึ่งสิ่งที่เป็นสังขารธรรมหรือสังขตธรรมทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้กฎสามัญญลักษณะหรือกฎไตรลักษณ์นี้ และในส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดเรื่องตัวตน (อัตตา) ที่เรายึดติดว่าเป็นของเรานั้นเป็นเรื่องที่พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและได้แสดงหลักธรรมนี้ไว้ด้วยการตอบปัญหาเกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบที่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจยิ่งซึ่งแนวคิดเรื่องตัวตนในการนำเสนอผ่านงานวรรณกรรมที่แฝงมากับความสนุกสนานผ่านตัวอักษรให้ติดตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อดีตผู้อำนวยการศึกษา ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ส่งผ่านความคิดของตนเองปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมเล่มแล้วเล่มเล่าจนมาถึงปัจจุบัน การนำเสนอแนวคิดเรื่องตัวตนผ่านงานวรรณกรรมนั้นเป็นสิ่งที่แสดงไว้ในงานวรรณกรรมของเขาอย่างมาก ความชัดเจนที่ปรากฏผ่านงานวรรณกรรมนั้นมีเรื่องให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดตามหรือให้ได้ศึกษาค้นคว้า และตีความด้านต่างๆ ในงานวรรณกรรม และแนวความคิดด้านที่เป็นปรัชญาตะวันออกโดยเฉพาะที่เป็นพุทธปรัชญานั้นเสกสรรค์ ประเสริฐกุลได้นำเสนอออกมาในแนวความคิดเรื่องมนุษย์ที่มีตัวตน (อัตตา) ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ศึกษาวิเคราะห์

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นที่เป็นการศึกษาวิจัยในเรื่องของตัวตนในงานวรรณกรรมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของนักเขียนนั้น ยังไม่มีใครทำการการศึกษาซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในงานวรรณกรรมมีการเขียนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องตัวตนไว้มาก ซึ่งปัญหาของการวิจัยนี้เป็นไปเพื่อต้องการศึกษาวิเคราะห์เรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทและนำข้อมูลที่เด่นชัดในเรื่องของตัวตนในงานวรรณกรรมมาสนับสนุนตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งตัวงานวรรณกรรมเองจะสะท้อนความคิดของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้อย่างชัดเจนในเรื่องของตัวตนตามแง่มุมต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจกับให้ผู้อ่านในเรื่องของตัวตนให้เข้าใจง่ายขึ้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการจะแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นด้านหลัก

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็น
อย่างไร
- ๑.๓.๓ วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร
เชิงพรรณนาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาทโดยใช้กรอบของทฤษฎีเรื่องสัจจะ
๒ ในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อที่จะนำไปใช้วิเคราะห์เรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์
ประเสริฐกุล ว่าที่สุดแล้วเมื่อมองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนที่
ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมใช้นั้นมีความหมายอยู่ในระดับใด

๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๕.๑ ตัวตนหมายถึงอัตลักษณ์และความคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมของ เสกสรรค์
ประเสริฐกุล
- ๑.๕.๒ ไตรลักษณ์ หมายถึง สภาวะหรือธรรมชาติของสรรพสิ่งในคำสอนของ
พุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๕.๓ วรรณกรรม หมายถึง หมายถึงวรรณคดีหรือศิลปะ ที่เป็นผลงานอันเกิดจาก
การคิดและจินตนาการของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่ได้เรียบเรียงขึ้นมาให้กับผู้อ่าน

๑.๕.๔ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล หมายถึง ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่ผู้วิจัย
ทำการศึกษาวิจัย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตุลา เดชพลากุล, ดวงมนต์ จิตรจำนง, และจรรณ ตันสูงเนิน^๓ ได้ให้ความหมายของงาน
วรรณกรรมและวิเคราะห์เรื่องสั้นของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล พบว่างานวรรณกรรมนี้พยายามหา
ความหมายที่แท้จริงให้กับตนเอง และหาความหมายคุณค่าของความเป็นมนุษย์และความเป็นอิสระ
ทางจิตวิญญาณ

พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์)^๔ การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดวิถีชีวิตมนุษย์ใน
วรรณคดีพระปรีชาญาณเถรเทศศึกษาพรรณนาเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
วิถีทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และเจตคติสูงสุดของชีวิต
มนุษย์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของชีวิตมนุษย์แสดงให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์พิจารณา
การเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยธรรมชาติที่แท้จริงเท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจนถึงปัจจุบัน ไม่ได้เน้นที่จะ
แสวงหาคำตอบทางอภิปรายที่เกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ยุคก่อน ๆ ซึ่งเกินความจำเป็น ไม่เกิด
ประโยชน์แก่การดับทุกข์ทั้งปวงองค์ประกอบ ส่วนสำคัญของชีวิต ได้แก่ นามรูป หรือ จิตกับกายที่
เป็นธรรมชาติซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน จะขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ หรือประกอบด้วยชั้น ๕
ธาตุ ๔ ประเภทของชีวิตมนุษย์ก็พบว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีความแตกต่างกันตามธรรมชาติ ตามภูมิปัญญา
ของบุคคล ๔ จำพวก ตามเพศ ตามคุณธรรม ตามจิต ชะตากรรมของชีวิตมนุษย์ในวรรณคดี
พระปรีชาญาณต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมและกฎไตรลักษณ์ แม้สรรพสิ่งทั้งปวงก็เช่นเดียวกัน หากใช้
พรหมลิขิตหรือการบันดาลของอำนาจลึกลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกไม่เป็นการศึกษาวิเคราะห์
ความหมายวิถีชีวิตมนุษย์ในการดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักศีลธรรม หรือจริยธรรม การดำเนินชีวิต
ให้มีความสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ หลักทาง
สายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญาตามทางสายกลาง
(มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ตึงเกินไปและไม่ถ้อยหน่อนยานเกินไป การดำเนินชีวิตอย่างนี้ก็จะเข้าถึงความดับ
ทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง บรรลุ "นิพพาน" อันเป็นความสุขอย่างยิ่ง

^๓ตุลา เดชพลากุล, ดวงมนต์ จิตรจำนง, จรรณ ตันสูงเนิน, การวิเคราะห์เรื่องสั้นของเสกสรรค์
ประเสริฐกุล.

^๔พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์), “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในวรรณคดีพระปรีชาญาณ”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

พระมหานิยม สีสลวโร (เสนารินทร์)^๕ ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยศึกษาในเชิงอภิปรัชญา และจริยศาสตร์ผลจากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่าพุทธปรัชญา แสดงหลักอนัตตา โดยสอดคล้องกับความจริงที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบหลังจากที่ตรัสรู้แล้ว คือ หลักปัจจุสมุปบาท อนัตตาจึงเป็นหลักความจริงในกฎธรรมชาติที่ สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติทางอภิปรัชญาของพระพุทธศาสนาที่แตกต่างไปจากคำสอนของลัทธิ ศาสนาและปรัชญาอื่น ๆ ในอินเดียอย่างเด่นชัดพุทธปรัชญา แสดงหลักอนัตตา โดยสัมพันธ์กับการศึกษา และปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่ง ถ่ายถอนความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน คือ ความยึดถือว่าเป็นตัวเรา ของเรา (อหังการ มมังการ) เป็นต้น ซึ่งจะเป็แนวทางของการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือ ความว่างจากตัวตน(อตตสญญตา) ความหลุดพ้นจากทุกข์ (วิมุตติ) หรือความดับเย็นเป็นสุข(นิพพาน) ในที่สุดต่อไป พุทธปรัชญามีธรรมชาติต่อแนวคิดเรื่องอัตตา แตกต่างจากศาสนาปรัชญาอื่นๆ ในอินเดียสรุปได้ ๒ ประการ คือพุทธปรัชญาปฏิเสธความมีอยู่ของอัตตา ที่หมายถึงอะไรบางอย่างที่มีอยู่อย่างแท้จริง เป็นนิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลง หรือแตกสลาย ไม่ว่าจะมีอยู่ในฐานะที่เป็นหลักการแรกสุด หรือมูลเหตุของสากลโลก หรือในฐานะธาตุแท้ หรือธรรมชาติอันเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ก็ตาม พุทธปรัชญาอธิบายว่า สิ่งที่เรียกว่า "อัตตา" นั้น เป็นเพียงคำพูดที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เป็นสำนวนคำพูดที่ใช้เรียกแทนสภาวะอันเป็นที่ประชุมแห่งกองสังขารที่เป็นสังขตธรรม เท่านั้นคำว่า "อัตตา" นี้จึงหาได้มีความหมาย หรือกินความเข้าไปถึงความมีอยู่แห่งกองสังขารในสภาวะที่เป็นตัวตนแท้จริง แยกออกไปต่างหากแต่อย่างใดไม่ เพราะสภาวะตัวตนเช่นนั้นไม่มี มันมีไม่ได้ สิ่งที่มีได้ ย่อมไม่ใช่อัตตา สิ่งที่เป็นอัตตา ย่อมมีไม่ได้ สรรพสิ่งปรากฏเสมือนว่าเป็นอัตตา แต่เบื้องหลังสภาพที่ปรากฏนั้น ก็คือสภาวะที่แท้จริงว่า "สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา"

พระบวร กตปุญโญ (พงษ์ชาติ)^๖ ได้ศึกษาเรื่องหลักอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดของ ฌอง-ปอลซาร์ต ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้พบว่าแนวคิดเรื่องนี้มี ความสอดคล้องกัน สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก รวมทั้งจิตของมนุษย์ล้วนมีสภาวะแห่งความเป็นอนัตตาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพราะการที่จิตคิดปรุงแต่งสิ่งต่าง ๆ จึงทำให้เราไม่สามารถที่จะมองเห็นสภาวะแห่งความเป็นอนัตตาได้ เป็นเหตุให้เราหลงผิดคิดไปว่าความเป็นอนัตตานั่นเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ในโลก ความเป็นอนัตตานั่นเป็นเพียงแค่ความคิดหนึ่งซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นมา แต่แท้ที่จริงแล้วมนุษย์มิได้มีความหมายอะไรเลย คล้ายคลึงกับพุทธ

^๕พระมหานิยม สีสลวโร (เสนารินทร์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^๖พระบวร กตปุญโญ (พงษ์ชาติ), “การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดของฌอง-ปอลซาร์ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ปรัชญาเถรวาทที่ว่า สิ่งต่างๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต มีสภาพที่ว่างจากตัวตนและสิ่งที่มีเนื้อด้วยตนทั้งสิ้น แต่การที่จิตมนุษย์ถูกอวิชชาคือความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในกฎแห่งไตรลักษณ์ครอบงำ จึงทำให้มนุษย์พากันยึดมั่นถือมั่นสิ่งต่างๆ ว่ามีอัตตาที่จะสามารถยึดครองได้พุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มุ่งเน้นให้มนุษย์แสวงหาความสุขภายใน แสวงหาความอิสระของจิตใจมากกว่าที่จะไปมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อสิ่งภายนอก หรือความอิสระภายนอก เพราะความสุขอันเกิดจากการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งภายนอกนั้น แท้ที่จริงแล้วมันมิใช่ความสุขที่เที่ยงแท้ถาวร ความสุขที่แท้จริงก็คือความสุขอันเกิดจากการที่มนุษย์มีสภาพจิตใจที่เป็นอิสระทั้งภายนอกและภายใน ไม่ตกเป็นทาสของอวิชชา ตัณหา อุปาทานต่างๆ ที่เกาะเกี่ยวพันธนาการมนุษย์เอาไว้

พระมหาประสิทธิ์ สิริปญโญ (ฤทธิมหันต์)^๗ “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งสารัตถะแห่งชีวิตของมนุษย์ ทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เองและในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือสังคม ผลของการศึกษามีข้อสรุปที่สำคัญ คือ พุทธปรัชญา ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ โดยชี้แนะให้มนุษย์รู้จักมรรควิธีที่ถูกต้อง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ นั่นคือนิพพาน อันเป็นสิ่งที่สิ้นสุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวล และให้ตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะพุทธปรัชญาถือว่า ผู้ที่จะเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบได้นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ มีความรู้ชอบ (สมมาญาณสมปนโน) และมีการกระทำที่ถูกต้องเป็นธรรม (สมมาจริยาสมปนโน) เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมหรือสังคม อันเป็นคุณสมบัติของพระพุทธองค์ นั่นคือ ความรู้ต้องมากับคุณธรรม (วิชชาจรณสมปนโน) พุทธปรัชญาถือว่า มนุษย์จะมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาสรรพสิ่งเพื่อมุ่งทำลายกิเลส โดยไม่ทำจิตของตนให้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสและอยู่ในสภาวะวิมุติ ซึ่งเสรีภาพที่แท้จริงนี้ก็คือเจตจำนงของพระอรหันต์นั่นเอง ส่วนในด้านการปฏิบัติตนต่อสังคม พุทธปรัชญาได้ชี้แนะแนวทางให้มนุษย์ใช้ความสามารถทางสติปัญญาในการปฏิบัติตน คือ ทำหน้าที่ของมนุษย์ที่ดี เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อส่วนรวมมากที่สุดโดยเฉพาะหลักคำสอนเรื่องสังคหวัตถุธรรม และพรหมวิหารธรรม ที่มุ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ลดความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ในเรื่องของอุดมการณ์ด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

^๗พระมหาประสิทธิ์ สิริปญโญ (ฤทธิมหันต์), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

วนิดา ธนศุภานุเวช^๙ ได้ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ ในแง่มุมต่างๆ ที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นเรื่องของธรรมชาติของมนุษย์และองค์ประกอบที่เป็นทั้งองค์ประกอบทางด้านกายภาพและองค์ประกอบในทางจิตภาพ ซึ่งสิ่งที่นำมาเสนอนี้ถือว่าเป็นความคิดที่เป็นหลักการพื้นฐานที่พุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ไว้และงานวิจัยได้ให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในหัวข้อถัดไปนั้นได้อธิบายถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์ที่ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมว่ามีหลักในการอยู่ร่วมกันอย่างไรบ้าง จนถึงสุดท้ายซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ควรต้องปฏิบัติเพื่อไปให้ถึงสิ่งที่พุทธปรัชญาเถรวาทถือเป็นหัวใจสำคัญของการใช้ชีวิตให้หลุดพ้นจากวงจรของความทุกข์ คือสภาวะที่เรียกว่านิพพานนั่นเอง

วัชระ งามจิตรเจริญ^๙ ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องมโนทัศน์ความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งในส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่ได้วิเคราะห์คำสอนที่เกี่ยวกับเรื่องของความเป็นอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวนี้ทำให้ได้ข้อสรุปที่แน่ชัดว่าด้วยข้อความที่ว่าธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา นั้นโดยได้ใช้การอธิบายโดยการวิเคราะห์ด้วยกฎของไตรลักษณ์ ซึ่งก็ได้พบว่าไม่มีส่วนใดที่เป็นอัตตาเลย

วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์^{๑๐} ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องมโนทัศน์ความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งในส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ข้อสรุปที่แน่ชัดว่า ข้อความในไตรลักษณ์ที่ว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา นั้น อนัตตาเป็นลักษณะร่วมของสังขตธรรมและอสังขตธรรมของนิพพาน สิ่งที่ปรุงแต่งทั้งปวงที่ได้จากการวิเคราะห์แล้ว ก็พบว่าไม่มีส่วนใดเลยที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นอัตตา ทั้งมนุษย์และจักรวาลล้วนไม่มีแก่นแท้หรือสาระอะไร เป็นเพียงโลกแห่งปรากฏการณ์ที่อยู่ในภาวะกระแสหรือกระบวนการที่ไหลต่อเนื่องไปโดยไม่ขาดสาย นิพพานคือภาวะที่พ้นจากการปรุงแต่ง ทั้งจากการปรุงแต่งของความเชื่อเรื่องอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตน ของฉันเพราะถือว่าเป็นความเชื่อและความยึดถือที่ล้วนเป็นทศณะที่ผิด

^๙วนิดา ธนศุภานุเวช, “มนุษย์ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^๙วัชระ งามจิตรเจริญ, “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท : อัตตาหรืออนัตตา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.).

^{๑๐}วิสิทธิ์ วิสัยวงศ์, “มโนทัศน์เรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

ศิริวรรณ โอสถานนท์^{๑๑} ได้การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบพรรณเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของเดวิด ฮูม ซึ่งจากผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยคือมุมมองในเรื่องของตัวตนในทั้งสองนักคิดนั้นมีทั้งส่วนที่มีความเหมือนและความแตกต่างกัน และสุดท้ายนักคิดทั้งสองก็ปฏิเสธเรื่องตัวตนโดยที่เมื่อวิเคราะห์ไปจนถึงส่วนที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดแล้ว ก็พบว่าไม่มีอะไรที่เรียกว่าตัวตนเลย แต่เพราะมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารกันและกัน จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่ามีตัวตนจริง เพราะที่สุดแล้วพุทธปรัชญาเถรวาทว่าความมีอยู่ของตัวตนก็เพราะเป็นวิถีทางไปสู่ความดีสูงสุดนั่นก็คือเพื่อจริยศาสตร์นั่นเอง แต่ฮูมปฏิเสธความมีอยู่ของตัวตน เป็นทฤษฎีแห่งความรู้ของเขา

พระมหาสมปอง จนทวโส (ยุ้งรัมย์)^{๑๒} แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีอนัตตา ซึ่งเป็นผลให้ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ถึงขั้นเลยความเป็นตัวตนหรือเลยความเห็นแก่ตัวอย่างแท้จริง ส่วนแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของอริสโตเติลตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีอัตตา ซึ่งเป็นผลให้ความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในทุกด้านยังพัวพันเชื่อมโยงกับอัตตา และยังไม่ถึงขั้นเลยความเป็นตัวตน เมื่อนำแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของทั้งสองแนวคิดมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า แนวคิดของอริสโตเติลมีทั้งประเด็นที่เหมือนกันและแตกต่างกันกับแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้งอริสโตเติลและพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นเหมือนกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่เกิดจากองค์ประกอบ ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นสสารหรือรูป (กาย) และส่วนที่เป็นอสสารหรือนาม (จิตหรือวิญญาณ) กายของมนุษย์ประกอบขึ้นจากหน่วยพื้นฐานที่เรียกว่า ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม มนุษย์รับรู้โลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัส ประสาทสัมผัสแต่ละอย่างจะมีอารมณ์หรือวัตถุที่เป็นของเฉพาะตน จิตหรือวิญญาณของมนุษย์มีอยู่จริง โดยอาศัยร่างกายเป็นที่อยู่ เป็นธรรมชาติที่ไม่มีรูปร่าง เป็นนามธรรม มีความสัมพันธ์กับร่างกาย และมีความสำคัญกว่าร่างกาย มนุษย์มีจิตหรือวิญญาณเป็นธรรมชาติพิเศษประจำชีวิต และมีศักยภาพสูงในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีปัญญาหรือมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต ธรรมชาติของร่างกายมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถดำรงอยู่ในภาวะเดิมตลอดไปได้ (อนิจจตา) และถูกบีบคั้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในอยู่ตลอดเวลา (ทุกขตา) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสังคม มีสังคมมาแต่กำเนิด เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณทั้งฝ่ายสูงและฝ่ายต่ำคอยเป็นแรงผลักดันให้

^{๑๑}ศิริวรรณ โอสถานนท์, “การวิจัยเชิงเปรียบเทียบพรรณเรื่องตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของเดวิด ฮูม”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๑๒}พระมหาสมปอง จนทวโส (ยุ้งรัมย์), “ศึกษาเปรียบเทียบ ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของอริสโตเติล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ต้องเกี่ยวข้องกับสังคม มนุษย์ควรแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อผู้อื่นและสังคม ควรมีมิตรภาพต่อคนรอบข้าง ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขส่วนแนวคิดเรื่องธรรมชาติเชิงสังคมของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทั้งส่วนที่เป็นโลกียะและโลกุตระ แต่ในปรัชญาของอริสโตเติลมีเฉพาะส่วนที่เป็นโลกียะอย่างเดียว

พระอานาจ สิริปญโญ (เกิดผล)^{๑๓} ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเป็นจริงของพุทธปรัชญาเถรวาทกับไวท์เฮด ซึ่งทำให้ได้รู้ถึงธรรมชาติเรื่องความเป็นจริงที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวกับเรื่องของโลก ความเปลี่ยนแปลง ความทุกข์ ความไม่เที่ยง รวมถึงความไม่มีตัวตนของสรรพสิ่งทั้งปวงในธรรมชาติโดยที่อยู่ภายในกฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น ซึ่งมีความเหมือนกับความเป็นจริงในธรรมชาติของไวท์เฮดด้วยเช่นกัน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเรื่องของตัวเองในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ได้มีผู้ศึกษาเรื่องของตัวเองที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท และแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งที่เป็นหลักการและทฤษฎีเป็นการเฉพาะแล้ว ส่วนที่นำเอาหลักการและทฤษฎีในเรื่องของตัวเองในพุทธปรัชญาเถรวาทมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของนักคิดทางตะวันตก เช่น เดวิด ฮูม ซึ่งก็มีให้ได้ศึกษาแล้วในเรื่องนี้ และการศึกษาหลักธรรมที่สำคัญ ๆ ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีส่วนที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่องของตัวเองและแนวคิดเรื่องมนุษย์ที่ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมานั้น ยังไม่มีงานวิจัยใดที่มีการศึกษาแนวคิดเรื่องตัวเองในงานวรรณกรรมตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องตัวเองในงานวรรณกรรมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในมิติที่แตกต่างออกไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเชิงพรรณนา เกี่ยวกับทฤษฎีเรื่องตัวเองในพุทธปรัชญาเถรวาท, โดยค้นคว้าจากบทนิพนธ์ในงานวรรณกรรม หนังสือเอกสารวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังมีขั้นตอนต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับหลักการเรื่องตัวเองในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๒ รวบรวมตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

^{๑๓} พระอานาจ สิริปญโญ, “การศึกษา เปรียบเทียบความเป็นจริงของพุทธปรัชญาเถรวาทกับไวท์เฮด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูลเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุลตาม
แนวพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๗.๔ สรุปผลที่ได้จากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่มีประโยชน์ต่อ
การศึกษาต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องตัวตนในหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๘.๒ ได้ทราบแนวคิด ความรู้ หลักการเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์
ประเสริฐกุล

๑.๘.๓ ทราบแนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ตาม
แนวพุทธปรัชญาเถรวาท